

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 376-056.36.046.016:796:159.923.31(045)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ КОРЕКЦІЇ СОМАТИЧНОГО ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ЛЕГКОЮ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Аксьонова О.П., Півненко Ю.В.
КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» ЗОР

Стаття присвячена виокремленню педагогічних умов корекції соматичного здоров'я учнів початкових класів з легкою розумовою відсталістю на уроках фізичної культури. Визначено необхідність оновлення структури уроку з фізичної культури з позиції підвищення його коефіцієнту корисної дії; використання сучасних фітнес-методик і засобів адаптивної фізичної культури у системі всіх уроків загальноосвітнього циклу; розробки та впровадження інтегрованих індивідуально-диференційованих технологічних карток формування фізичної культури учнів, відповідної підготовки вчителів та ін.

Ключові слова: педагогічні умови, соматичне здоров'я, учні початкових класів, легка розумова відсталість, урок, фізична культура.

Постановка проблеми. Не зважаючи на те, що останніми роками виявляється інтерес до розробки проблеми корекційного впливу засобів фізичного виховання на різні показники розвитку розумово відсталих учнів початкової школи, рівень їхнього соматичного здоров'я досить низький.

Тому чинними нормативними документами державного рівня виокремлені завдання, шляхи та напрямки впровадження заходів щодо вдосконалення організаційного, науково-методичного забезпечення процесу фізичного виховання дітей з вадами розумового розвитку та надання їм соціально-педагогічної підтримки з метою адаптації серед однолітків (Указ Президента України «Про заходи фізкультурно-оздоровчої діяльності стосовно дітей та молоді з вадами розумового розвитку та підтримки руху Спеціальної олімпіади в Україні»; Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки; Концепція «Спеціальна освіта осіб з особливостями психофізичного розвитку в найближчі роки та на перспективу»; Державний стандарт спеціальної освіти дітей з особливими потребами та ін.).

Отже, проблема корекції соматичного здоров'я залишається актуальною і вимагає свого розв'язання на шляху модернізації системи фізичного виховання як складової освітнього процесу спеціального навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зараз спостерігаються негативні тенденції в динаміці здоров'я дітей, про що свідчать об'єктивні дані. На фоні небезпечної економічної та екологічної ситуацій, повсякденних стресів, збільшення кількості соціопатичних родин, медикаментозно-харчової агресії інтелектуальна недостатність займає одне з провідних місць у структурі дитячої захворюваності [9].

Легка розумова відсталість (нозологічна група F 70) становить 75-80 % від усієї популяції розумово відсталих дітей віком 6-11 років. Знижений

інтелект і особливості емоційно-вольової сфери такої категорії дітей не дозволяють їм оволодіти програмою загальноосвітньої школи. Диференційована моторика розвинена в них недостатньо. Поєднання фізичної ослабленості із соматичними порушеннями на фоні певних особливостей емоційно-вольової сфери значно обмежує коло можливої діяльності індивідууму в соціумі [10].

Найбільш несформованими (у порівнянні з однолітками, у яких відсутні нозологічні відхилення в розвитку) у дітей з легким ступенем розумової відсталості виявляються вищі психічні процеси (мислення, мовлення, пам'ять), хоча й інші (увага, сприймання, відчуття) – можуть бути недорозвиненими. У цієї категорії дітей мислення є конкретним, стереотипним, некрітичним, обмежується безпосереднім досвідом і необхідністю забезпечення нагальних потреб, операції мислення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки є несформованими. У той же час багатьма дослідженнями доведено, що діти з легким ступенем розумової відсталості мають можливість навчатися, оволодіти певним освітнім рівнем і нескладними професійними навичками.

Науковий пошук вирішення проблеми фізичного виховання дітей з вадами розумового розвитку тривалий час здійснювався у таких напрямках: формування рухової активності молодших школярів із затримкою психічного розвитку у процесі фізичного виховання (О. Б. Костенко, 2009); розвиток та корекція рухових функцій учнів з порушеннями інтелекту в процесі фізичного виховання (Д. В. Григорьев, 2003; В. М. Мозговий, 2005); активізація корекційно-виховної роботи в допоміжній школі засобами рухливих ігор (В. І. Грицюк, 2000); корекція психофізичного розвитку розумово відсталих підлітків засобами плавання (Я. Є. Коштур, 2009); розвиток просторового орієнтування в молодших школярів допоміжної школи (І. М. Омелянович, 2008); фізичний розвиток учнів допо-

міжної школи засобами художньої гімнастики (О. В. Шевченко, 2001) та ін.

Як бачимо, за тривалий період досліджень учених про можливість використання засобів фізичної культури в корекції та реабілітації відхилень у розвитку дітей з розумовими вадами накопичено науково обґрунтовані та експериментально перевірені педагогічні технології. Розроблена модель уроку фізичної культури та позакласних і позашкільних виховних заходів у допоміжній школі; система занять з фізичної культури, яка спрямована на розвиток рухової активності молодших школярів; модель розвитку рухової активності учнів початкових класів з відхиленнями у розумовому розвитку на заняттях фізичною культурою; узагальнені технології розвитку рухових здібностей дітей із затримкою психічного розвитку на засадах комплексного підходу до аналізу структури виявлення порушення. Доведено відсутність стабільності в прояві рухової активності розумово відсталих учнів початкової школи. Здійснено висновок, що необ-

хідність корекційного впливу не може розглядатися лише як вирішення одного із завдань фізичного виховання. Ефективність процесу навчання фізичним вправам підвищується за умов багатобічного вивчення рухової, інтелектуально-пізнавальної діяльності дітей з порушеннями інтелекту, створення педагогічних ситуацій, у яких дитина змогла б піднятися на більш високий рівень інтелектуального та моторного розвитку [5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз вивчених джерел та педагогічної практики дозволили виокремити суперечності: між реальними потребами суспільства щодо соціалізації розумово відсталих дітей та недостатнім рівнем їхнього соматичного здоров'я; між необхідністю поліпшення показників соматичного здоров'я розумово відсталих дітей і відсутністю відповідного навчально-методичного забезпечення корекційного спрямування урочної діяльності процесу фізичного виховання в спеціальній школі.

Ці суперечності вимагають пошуку нових методик, технологій, які дозволять підвищити тре-

Таблиця 1

**Основні аспекти висновків досліджень ряду авторів
у контексті фізичного виховання учнів з легкою розумовою відсталістю**

ПІБ авторів, рік дослідження, джерело	ОСНОВНІ ПОЗИЦІЇ ВИСНОВКІВ ДОСЛІДЖЕНЬ
Грицюк В. І., 2000 [3]	Побудова концептуальної моделі ігрової діяльності розумово відсталих учнів передусім базується на необхідності формування творчої та фізичної активності кожного індивіда. Фізичні та інтелектуальні складові ігрового процесу являють собою цілісну педагогічну систему, яка спрямована на забезпечення певного рівня надійності корекційно-відновлювальної роботи.
Лесько О. М., 2004 [4]	Принципи навчання учнів: – принцип організації і підтримання позитивного психологічного клімату; – принцип систематичного розвитку та зміцнення, формування правильної поведінки під час уроків; – принцип застосування аутогенного тренування після завершення уроку; – принцип проведення рухливих ігор різного рівня інтенсивності навантаження з урахуванням анатомо-фізіологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку і чутливих періодів їхнього розвитку; – принцип часового підходу до використання рухливих ігор.
Харченко Л. Л., 2004 [8]	Переважне застосування ігрового методу для покращення рівня розвитку психомоторики дітей. У кожній частині уроку – застосування певної гри: для розминки – ігри, в основі яких загальнорозвивальні вправи; для основної частини уроку – ігри для навчання, закріплення або вдосконалення запланованого навчального матеріалу; для заключної – переважно ігри дидактичного характеру та на відновлення.
Чистякова Ю. В., 2005 [9]	Здійснення диференційованого медико-педагогічного супроводу, спрямованого на підвищення функціональних можливостей, оптимізацію здоров'я та розвиток учнів. Використання системи психофізичного тренування. Акцент на розвиток загальної витривалості; силової витривалості м'язової системи до статичних навантажень.
Шептицький Д. В., 2006 [10]	Класифікація комплексів рухових дій, що дає змогу оптимізувати процес засвоєння навчального матеріалу щодо спортивних ігор у спеціалізованій загальноосвітній школі. Система засобів поєднання рухових дій і завдань з предметів загальноосвітнього циклу, яка має назву REABALL.
Омельянович І. М., 2008 [7]	Система корекційно-розвивальних вправ, спрямованих на збагачення чуттєвого досвіду, виокремлення та розрізнення напрямків простору, просторових відношень і ознак (форма, величина), а також вправ на орієнтування в двовимірному просторі (на площині аркуша паперу, стола, дошки), включаючи словесне позначення просторових характеристик на початковому етапі шкільного навчання. Спеціально дібрана система корекційно-розвивальних вправ, спрямованих на розвиток просторового орієнтування, починаючи з орієнтування у схемі власного тіла. Дидактичні ігри і вправи просторово-орієнтувального спрямування, як одного з ефективних засобів навчання дітей на початку шкільного навчання; Включення вправ із розвитку просторового орієнтування в різні види практичної та розумової діяльності при збереженні систематизуючого значення за уроками математики. Забезпечення вербального позначення просторових характеристик.

нувальний, корегувальний і терапевтичний потенціали уроку «Фізична культура» в освітньому процесі учнів початкових класів, зокрема тих, які мають легку розумову відсталість.

Мета статті: виокремити педагогічні умови корекції соматичного здоров'я учнів початкових класів з легкою розумовою відсталістю на уроках фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соматичне здоров'я – один із видів індивідуального здоров'я особистості. В енциклопедичному словнику соматичне здоров'я тлумачиться як поточний стан органів і систем органів людського організму. Основу соматичного здоров'я становить біологічна програма індивідуального розвитку людини. Ця програма розвитку обумовлена базовими потребами, які домінують у людини на різних етапах онтогенезу. З одного боку, базові потреби слугують фактором розвитку людини, а з іншого – забезпечують індивідуалізацію процесу розвитку людини [6].

Результат системного аналізу висновків досліджень сучасних авторів у контексті теми статті розміщено в табл. 1.

Аналіз реальної практики з фізичного виховання зазначеної категорії учнів початкових класів дозволив встановити суттєві порушення вимог до регулювання фізичного навантаження [2]; виокремити певні позиції рудиментарної методики (табл. 2).

Таблиця 2

Пріоритетні позиції рудиментарної методики фізичного виховання

Порушення постави	Багато шкідливих для здоров'я вправ
Зниження функціональних можливостей організму дітей	Порушення вимог до регулювання фізичного навантаження дітей на уроках
Нікчемний руховий досвід дітей і педагогів	Безвідносно до особистісних потреб дитини
Не розвинутий руховий інтелект дітей і педагогів	Порушення державних вимог до сучасного уроку

Зазначена в табл. 2 інформація дозволила укласти схему визначення коефіцієнту корисної дії уроку фізичної культури [1].

Висновки і пропозиції. Представлені вище дослідження надали підстави виокремити педагогічні умови корекції соматичного здоров'я

учнів початкових класів з легкою розумовою відсталістю на уроках фізичної культури:

- спрямованість педагогічних зусиль на збагачення індивідуального рухового арсеналу кожного учня, що забезпечить задоволення базових потреб особистості;

- розробка та впровадження інтегрованих індивідуально-диференційованих технологічних карток формування фізичної культури учнів, складовими яких є освітній, тренувальний і реабілітаційний (корекційно-терапевтичний) блоки;

- оновлення структури уроку з фізичної культури з позиції підвищення його коефіцієнту корисної дії;

- попереднє моделювання та використання в урочній діяльності з фізичного виховання учнів початкових класів ситуацій успіху як засобу формування їхнього позитивного ставлення до предмету діяльності;

- використання сучасних фітнес-методик і засобів адаптивної фізичної культури у системі всіх уроків загальноосвітнього циклу;

- відповідної підготовки вчителів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методики комплексного вивчення соматичного здоров'я учнів початкових класів з легкою розумовою відсталістю; створенні циклограми підвищення психолого-педагогічної компетентності фахівців, які працюють у початковій школі із зазначеним контингентом учнів; розробці методичних рекомендацій щодо ефективної корекції соматичного здоров'я учнів початкових класів з легкою розумовою відсталістю на уроках фізичної культури.

Розроблені матеріали можуть бути використані методистами, інструкторами, реабілітологами під час корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми, які мають розумові вади, в спеціальних закладах освіти й центрах фізичної та соціальної реабілітації для означеного контингенту дітей; під час створення навчальних посібників, методичних розробок для педагогів-реабілітологів, інструкторів, викладачів-тренерів з реабілітаційних видів спорту, студентів відповідних факультетів вищих навчальних закладів та батьків; у навчальному процесі ВНЗ у змісті дисциплін «Корекційна педагогіка», «Фізична реабілітація», «Адаптивне фізичне виховання», а також в системі післядипломної педагогічної освіти.

Список літератури:

1. Аксьонова О. П. Коефіцієнт корисної дії уроку фізичної культури / О. П. Аксьонова // Актуальные научные исследования в современном мире : XX Междунар. науч. конф., 21-22 декабря 2016 г., Переяслав-Хмельницкий : сб. науч. трудов – Переяслав-Хмельницкий, 2016. – Вып. 12(20), ч. 4. – 160 с. – С. 9-15.
2. Аксьонова О. П. Фізіологічна крива реакції серцево-судинної системи організму дітей і підлітків на фізичні навантаження під час заняття фізичною культурою / О. П. Аксьонова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – Київ, 2014. – С. 13-18.
3. Грицюк В. І. Активізація корекційно-виховної роботи в допоміжній школі засобами рухливих ігор : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / В. І. Грицюк. – К., 2000. – 20 с.
4. Лесько О. М. Організаційно-методичні основи використання рухливих ігор у фізичному вихованні молодших школярів із затримкою психічного розвитку: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / О. М. Лесько. – Л., 2004. – 20 с.
5. Мозговой В. М. Развитие и коррекция двигательных функций учащихся с нарушениями интеллекта в процессе физического воспитания : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.03 «Коррекционная педагогика (сурдопедагогика и тифлопедагогика, олигофренопедагогика и логопедия)» / В. М. Мозговой. – М., 2005. – 361 с. То же [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/razvitie-i-korreksiya->

- dvigatelnykh-funktsii-uchashchikhsya-s-narusheniyami-intellekta-v-pro#ixzz2DnuMJhx5, свободный. – Название с экрана. – (Дата обращения: 07.02.2017).
6. Национальная социологическая энциклопедия [сайт]. – Режим доступа: <http://voluntary.ru/termin/individualnoe-zdorove.html>, свободный. – (Дата обращения: 07.02.2017).
 7. Омелянович И. М. Развитие просторового ориентирования в младших школярах вспомогательной школы : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 «Коррекционная педагогика» / И. М. Омелянович. – К., 2008. – 22 с.
 8. Харченко Л. Л. Теоретико-методические аспекты применения игрового метода физического воспитания у развитии психомоторики розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Л. Л. Харченко. – Л., 2004. – 21 с.
 9. Чистякова Ю. В. Профилактика нарушений здоровья детей с легкой умственной отсталостью, обучающихся в условиях интерната и вспомогательной школы : дисс. канд. мед. наук : 14.00.09 «Педиатрия» / Ю. В. Чистякова. – Иваново, 2005. – 166 с. То же [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.disscat.com/content/profilaktika-narushenii-zdorovya-detei-s-legkoi-umstvennoi-otstalostyu-obuchayushchikhsya-v-0#ixzz4YRuYakR>, свободный. – Название с экрана. – (Дата обращения: 07.02.2017).
 10. Шептицький Д. В. Пропедевтична підготовка розумово відсталих дітей до оволодіння спортивними іграми : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Д. В. Шептицький. – Х., 2006. – 19 с.

Аксенова Е.П., Пивненко Ю.В.

Запорожский институт последипломного педагогического образования

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ КОРРЕКЦИИ СОМАТИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ С ЛЕГКОЙ УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛОСТЬЮ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация

Статья посвящена выделению педагогических условий коррекции соматического здоровья учащихся начальных классов с легкой умственной отсталостью на уроках физической культуры. Определена необходимость обновления структуры урока по физической культуре с позиции повышения его коэффициента полезного действия; использования современных фитнес-методик и средств адаптивной физической культуры в системе всех уроков общеобразовательного цикла; разработки и внедрения интегрированных индивидуально-дифференцированных технологических карточек формирования физической культуры учащихся, соответствующей подготовки учителей и др.

Ключевые слова: педагогические условия, соматическое здоровье, ученики начальных классов, легкая умственная отсталость, урок, физическая культура.

Aksenova E.P., Pivnenko Y.V.

Zaporizhzhya Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE CORRECTION OF PHYSICAL HEALTH OF PRIMARY SCHOOL PUPILS WITH MILD MENTAL RETARDATION AT THE LESSONS OF PHYSICAL EDUCATION

Summary

The article is dedicated to determine some pedagogical conditions for the correction of somatic health of primary school pupils with mild mental retardation at the lessons of physical education. We determined the necessity to update the structure of lesson of physical education from the position of increasing its efficiency; the use of modern fitness methods and means of adaptive physical education in the system of all the lessons of general education cycle; the development and implementation of integrated individual and differentiated technological cards to form the physical culture of students; appropriate training of teachers etc.

Keywords: pedagogical conditions, somatic health, primary school pupils, mild mental retardation, lesson, physical education.